

بررسی میزان آمادگی زنان ایرانی برای مقابله با بحرانهای سیاسی - امنیتی

دکتر محمد حسین الهیاسی؛ استاد یار دانشگاه
فاطمه سوری؛ کارشناس ارشد روانشناسی

فصلنامه مطالعات بسیج، سال هفتم، شماره ۲۲، بهار ۱۳۸۳

چکیده

در این پژوهش برای بررسی و تحلیل قلمروهای کنش‌وری (کارکرد) زنان ایرانی در حیطه‌ها و بحرانهای اجتماعی، سیاسی و امنیتی، از بین زنان پاسدار، بسیجی و عادی کشور، نمونه‌ای به جمعیت ۲۲۰۰ نفر انتخاب گردید. سپس آمادگیها، ویژگیها، نظرات و نگرشهای آنان با استفاده از یک مقیاس اندازه‌گیری دارای پایایی بسنده ($r = 0.79$) مورد سنجش قرار گرفت. همچنین مواضع، نظرات و دیدگاههای عده‌ایی از کارشناسان و صاحب‌نظران مرد جامعه پیرامون ضرورت و امکان به کارگیری زنان در بحرانهای امنیتی (داخلی و داخلی)، با استفاده از یک پرسشنامه دارای پایایی و اعتبار کافی مورد اندازه‌گیری قرار گرفت. داده‌های جمع‌آوری شده با استفاده از نرم‌افزار رایانه‌ای SPSS و با چند آزمون آماری مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت.

نتایج حاصل نشان داد که: اولاً؛ زنان ایرانی رغبت و اشتیاق زیادی برای مشارکت و نقش آفرینی در حیطه‌های مختلف اجتماعی، سیاسی و امنیتی دارند، ثانیاً؛ آنان تمایل و آمادگی فوق‌العاده‌ای برای حضور اثربخش و فعال در قلمروهای امنیتی و نظامی و مقابله با بحرانهای مختلف دارند، ثالثاً؛ بین آمادگی زنان برای مقابله با بحرانها و مشارکت در کنشهای مختلف اجتماعی - سیاسی و ویژگیهای شخصیتی و استان محل سکونت آنان رابطه معنی‌داری وجود دارد.

همچنین نتایج نشان داد کارشناسان و صاحب‌نظران مرد جامعه، حضور زنان را در کنشهای غیرخشونت‌آمیز، بلامانع و تا حدودی ضروری می‌دانند. اما در خصوص ضرورت حضور آنان در ابعاد خشن و نظامی بحرانها، دیدگاهی محتاطانه و اغلب متناقض دارند.

مروری بر ادبیات موضوع

سالها تحلیل گران اجتماعی و حتی استراتژیست‌های بزرگی همچون فولر بر این باور بودند که کشمکش‌ها و بحرانهای اجتماعی، سیاسی و امنیتی ماهیتی «مردانه» دارند و زنان توان مداخله در آنها را ندارند. اما، جنگ جهانی اول و دو دهه پس از آن، جنگ جهانی دوم، زمینه‌های افول چنین دیدگاه و نگرشی را فراهم ساختند. از آن پس نیز در جنگها، نهضت‌های آزادی بخش و مقابله با شورشها و بحرانهای داخلی کشورهای مختلف دنیا، زنان کنشها و کارکردهایی از خود به نمایش گذاشتند که پیشتر، از ایفای نقش در آنها منع شده بودند (دگروت^۱ و پنیستون^۲، ۲۰۰۰).

اینک بسیاری از کشورهای دنیا پذیرفته‌اند که مقابله اثربخش با بحرانهای مختلف سیاسی، امنیتی و نظامی مستلزم به کارگیری برنامه‌ریزی شده زنان است. به همین سبب، در حال حاضر بین ۱۰ تا ۳۰ درصد از جمعیت ارتشهای توسعه یافته را زنان تشکیل می‌دهند (پنیستون، ۲۰۰۰). علاوه بر این، بخش قابل توجهی از جمعیت پلیس داخلی کشورهای فوق از زنان تشکیل شده است. زنان پلیس پس از پشت سر گذراندن دوره‌های آموزشی ویژه و اغلب دشوار، مهارتهای کافی را برای مقابله با شورشها و کنشهای جمعی^۳ اعتراض آمیز شهری کسب می‌کنند. (تایلور^۴، ۱۹۹۸).

به کارگیری زنان در قلمروهای امنیتی و نظامی و استفاده از آنان جهت مقابله با کنشهای جمعی و بحرانهای مختلف اجتماعی - سیاسی به هیچ وجه در سطح کشورهای غربی و توسعه یافته محدود نمانده است. در چند دهه گذشته در بسیاری از کشورهای شرقی، به ویژه کشورهای اسلامی، زنان همگام با مردان و گاهی پیشتر از مردان به مقابله با اشغالگران، استعمارگران، معاندان و دشمنان داخلی و خارجی کشورهای خویش پرداخته‌اند.

کوغلین^۵ (۲۰۰۰) در مقاله‌ای تحت عنوان «زنان مسلمان در مقاومت و جنگ»، به بررسی و تحلیل نقش زنان فلسطینی، الجزایری، کویتی، لبنانی، افغانستانی و ایرانی در مقابله با دشمنانشان پرداخته است. او نشان داده است که در هر یک از کشورهای فوق هزاران زن در نقشهای مختلف، اعم از نقشهای امدادی

1. Degroot
3. Collective behaviors (actions)
5. conghlin

2. Peniston
4. taylor
6. Muslim women inresistance and combat

و درمانی و یا رزمی و چریکی به کنش‌وری پرداخته و در دفاع از کشور و موجودیت خویش حماسه‌های شگرف و به یاد ماندنی خلق کرده‌اند. به باور وی «زنان مسلمان الجزایری در مقابله با استعمارگران فرانسوی، زنان فلسطینی و لبنانی در مقابله با ارتش اسرائیل، زنان کویتی در مقابله با ارتش متجاوز عراق و زنان افغانستانی در مقابله با متجاوزان روسی و حکومت قرون وسطایی طالبان، نشان دادند که از مهارت، انگیزه، قدرت و توان بالایی برای مبارزه و نقش آفرینی در حیطه‌های امنیتی و نظامی برخوردارند» (ص ۲۲۵).

در ایران نیز طی ۸ سال جنگ تحمیلی و نیز در مقابله با کنش‌های شهری اعتراض آمیز و شورهای داخلی، زنان در حیطه‌ها و قلمروهای مختلفی به کنش‌وری پرداختند. اما این کنش‌وریه‌ها، جز در پاره‌ای از موارد، خود انگیخته^۱ و غیرسازمان یافته^۲ بوده است. با این وجود، چنین کنش‌هایی به صورت مستقیم، یا غیرمستقیم، مورد تأیید بنیانگذار جمهوری اسلامی، حضرت امام خمینی(ره)، و رهبر انقلاب، حضرت آیه‌الله خامنه‌ای، قرار گرفته است. مثلاً، در کوران دفاع مقدس امام خاطر نشان می‌سازد که:

آنچه در ایران بزرگتر از هر چیز بود، تحولی بود که در بانوان ایران حاصل شد. بانوان ایران در این نهضت و انقلاب، سهم بیشتری از مردان دارند. امروز هم که در پشت جبهه‌ها مشغول فعالیت هستند سهم آنان بیشتر از دیگران است (صحیفه نور، جلد ۱۴، ص ۲۳۰)

مقام معظم رهبری نیز تأکید نموده‌اند که: «این حضور زنان بود که توانست ستون فقرات دشمن را بشکند». (سخنرانی مقام معظم رهبری، ۱۰/۱۲۶/۱۳۶۸).

کدامین نقش آفرینی زنان ایرانی توانست در ۸ سال جنگ تحمیلی «ستون فقرات دشمن را بشکند؟» با یک بررسی اجمالی مهمترین زمینه‌های نقش آفرینی زنان ایرانی را در هشت سال دفاع مقدس که به تدبیر رهبری نظام «توانست ستون فقرات دشمن را بشکند»، به شرح ذیل می‌توان ذکر نمود:

۱- مقابله با متجاوزان

طی ۸ سال جنگ، به ویژه در سالهای آغاز جنگ، زنان مناطق مختلف مرزی به صورت خود انگیخته به مقابله با سربازان متجاوز عراقی پرداختند. شهید چمران

(۱۳۷۴) یک سخنرانی در همایشی که به منظور بررسی نقش زنان در جنگ تشکیل شده بود. از مقاومت یک شیر زن گیلانغربی چنین می‌گوید:

وقتی عراقیها وارد گیلان غرب شدند، اکثر مردان شهر به جبهه رفته بودند و نفرات کم باقیمانده قادر به مقابله با دشمن نبودند. به هر حال عراقیها وارد شهر شده و خانه به خانه به جستجو می‌پردازند. تعدادی از آنان به خانه‌ای که در آن دو سه نفر زن سکونت داشتند می‌رسند. آنان با دیدن زنان و به تصور اینکه بدون هیچ مقاومتی آنها را وادار به تسلیم می‌کنند، تفنگهایشان را به کناری نهاده و به زنان نزدیک می‌شوند، اما یکی از آن سه زن که در گوشه‌ای مخفی شده بود، ناگهان با تبر به اولین سرباز عراقی حمله‌ور شده او را به هلاکت می‌رساند و با برداشتن سلاح یکی از سربازان، بقیه را دستگیر و به اسارت در می‌آورد. (مجموعه مقالات اولین سمینار زن و دفاع مقدس، خوزستان، ۱۳۷۴)

نیکخواه (۱۳۷۴) نیز از یک زن سوسنگردی نام می‌برد که «با چماق یک نظامی عراقی را که وارد خانه‌اش شده بود از پای در آورده است». همچنین منصف (۱۳۸۰) از «دختر دیده‌بان» و «زنی که با شرکت در چند عملیات هفت بار زخمی شد» سخن به میان می‌آورد.

این زنان ضمن بر دوش گرفتن سلاح و مقابله مستقیم با دشمن نشان دادند که «چنانچه لازم باشد آنچنان حماسه‌ایی خواهند آفرید که همگان در حیرت فرو روند».

یکی از رزمندگان قدیمی کردستان نیز از مقاومت زنان مرزنشین آن دیار در مقابله با متجاوزان عراقی چنین می‌گوید:

دو سه سال پس از شروع جنگ، عراقیها به یکی از روستاهای مرزی منطقه اورامانات (هانه گرمه له) هجوم می‌آورند. مردان روستا پیشتر از روستا رفته بودند (بسیاری از آنان به نیروهای رزمنده مستقر در مناطق دیگر پیوسته بودند). عده‌ای از دختران جوان روستا تصمیم می‌گیرند که مانع از اشغال روستا توسط عراقیها شوند. آنان پس از دو روز عراقیها را ناگزیر به عقب نشینی می‌کنند. (محمدی در گفتگو با نگارنده)

۲- ایثار و فداکاری

ایثار و فداکاری زنان ایرانی در دفاع مقدس و نقش آن در افزایش روحیه مردان جامعه انکار ناپذیر است. ذکر خاطره‌های از امام خمینی (ره) گویای این واقعیت است:

آنچه برای من یک خاطره فراموش نشدنی است ازدواج یک دختر جوان با یک پاسدار عزیز است که در جنگ هر دو دست خود را از دست داده و از هر دو چشم آسیب دیده بود. آن دختر شجاع با روحی بزرگ و سرشار از صفا و صمیمیت می‌گفت: حال که نتوانستم به جبهه بروم بگذار با این ازدواج دین خود را به انقلاب و اسلام ادا کرده باشم. (صحیفه نور، جلد ۱۶، ص ۱۲۶)

ایثارگری و استقامت زنان در جنگ ۸ ساله، تنها به مواردی همچون مورد بالا محدود نمی‌شد. بلکه آنان در دفن شهدا، تخلیه مجروحان و... نیز نقش‌های فعالی داشتند. یکی از زنان رزمنده، در یکی از عملیات‌های منطقه عملیاتی جنوب چنین می‌گوید:

خواهران دو دسته شدند، عده‌ای به آماده ساختن مهمات پرداختند و تعدادی به بیمارستان رفتیم. پشت سر هم مجروح می‌آورند، دست و پاها و بدنهای پاره پاره که در پتو و حصیر پیچیده بودند. اوایل جرأت نمی‌کردیم به آنها دست بزنیم، ولی کم کم عادت کردیم. خواهران هر کاری که نیاز بود انجام می‌دادند: تخلیه مجروحین، پرستاری، کار در آشپزخانه بیمارستان، نظافت و نگهبانی. (مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، خرمشهر در جنگ طولانی.)

۳- نقش‌های امداد و درمان

مهمترین نقشی که زنان ایرانی در دفاع ۸ ساله ایفا کردند نقش امدادی و درمانی بود. در آن جنگ هزاران زن، در خطوط مقدم، پشت جبهه و در شهرهای مختلف به درمان مجروحان جنگ پرداختند. ذکر نمونه‌ای از نقش آفرینی زنان ایرانی در حیطه‌های درمانی، واقعیت را روشن‌تر می‌کند:

در ستاد جنگ‌های نامنظم شهید چمران، تعدادی از خواهران نیز داوطلبانه به جبهه آمده بودند. تعدادی از آنان

که پرستار بودند در روستای «رامسه» در پایگاهی که... برای کمک به مجروحین جنگ دایر شده بود و با جبهه حدود ۶ کیلومتر بیشتر فاصله نداشت و گلوله‌های توپ و خمپاره کنار آن به زمین می‌خورد، مشغول کار شدند. چند خانم و چند دختر یک درمانگاه کوچک درست کرده بودند و رزمندگان زخمی را مداوا می‌کردند... یک روز در حالی که آنان با آمبولانس از خط مقدم می‌گذشتند مشاهده کردند که یک رزمنده زخمی روی زمین افتاده است... یکی از آن دو خواهر از آمبولانس پیاده شد، دیگری هم به دنبال او راه افتاد. دو نفری به صورت سینه‌خیز و زیر آتش دشمن آن رزمنده مجروح را به داخل آمبولانس منتقل کردند و خوشبختانه او از مرگ نجات یافت. (چمران، ۱۳۷۴).

مقاومت در اسارت

در طول جنگ تعدادی از زنان و دختران ایرانی در حین انجام مأموریت در جبهه‌های جنگ به اسارت ارتش عراق درآمدند. آنان در حین اسارت از مقاومت دست برنداشتند. خانم‌ها معصومه آبادی و آذر بهرامی دو تن از زنان ایرانی هستند که در حین مداوای مجروحان جنگ در حوالی آبادان به اسارت سربازان عراقی در آمدند. به گفته خانم معصومه آبادی:

من و خانم بهرامی به همراه دو خواهر دیگر از سوی عراقی‌ها به عنوان ژنرالهای زن ایرانی، که از مردهای ایرانی به مراتب خطرناک‌ترند، دستگیر شدیم و از بازداشتگاه مرزی «تنومه» به زندان بصره و از آنجا به زندان الرشید بغداد و بالاخره پس از اعتصاب غذای ۲۱ روزه به اردوگاه اسرا منتقل و چهار سال را در اردوگاه به سر بردیم. (خاطرات خواهر آزاده، معصومه آبادی).

ایفای نقش در کنشهای امنیتی شهری

از سالهای آغازین دهه ۶۰ میلادی دامنه کنشهای اعتراض‌آمیز و آشوبهای شهری، شورشهای خیابانی و بحرانهای اجتماعی - سیاسی در بسیاری از کشورهای

جهان آنچنان گسترش یافت که نیروهای امنیتی و حکومتها را ناگزیر ساخت تا برای مهار آنها از زنان نیز در نقشهای امنیتی، سیاسی، نظامی و... بهره گیرند. گلدینگ^۱ (۱۹۹۰) طی یک بررسی جامع، نقش زنان را در بحرانهای سیاسی و امنیتی اروپا مرور کرده است. او نشان داده است که طی مدت سه دهه (۱۹۶۰-۱۹۹۰) در اکثر کشورهای اروپایی زنان به عنوان پلیس، مأمور اطلاعاتی و حتی شهروند عادی به مقابله و مداخله در بحرانها پرداخته‌اند. به باور وی، زنان در بحرانها با انجام کنشهای مختلف؛ از مقابله با بحران آفرینان گرفته تا جنگ روانی علیه آنان، نشان داده‌اند که در کنترل آنها می‌توانند بسیار موفقیت‌آمیز عمل کنند.

جوزف^۲ و ویلیام^۳ (۱۹۹۶) نیز نقش زنان را در خشونت‌های شهری ایرلند شمالی مورد بررسی قرار داده‌اند. آنان در این بررسی دریافته‌اند که:

در آن خشونت‌ها، اغلب زنان با به پای مردان به مقابله با پلیس می‌پرداختند. آنان با حمل چوب و چماق و حتی مواد آتش‌زا به پلیس یورش می‌پردند و پلیس را ناگزیر می‌ساختند تا برای مقابله با آنها متوسل به روشهای خشونت‌آمیز و حتی استفاده از سلاح شود. البته، پلیس نیز برای مقابله با زنان معترض و خنثی کردن کنشهای اعتراض آمیز آنان در چند دهه اخیر ناگزیر شده است تا از زنان ضد شورش استفاده کند. تجارب نشان داده است که عملکرد زنان ضد شورش در مهار کنشهای جمعی اعتراض‌آمیز بوده بسیار موفقیت‌آمیز بوده است. (ص ۲۰۱).

زنان ایرانی نیز در مقابله با کنشهای اعتراض‌آمیز شهری، شورشهای منطقه‌ای و آشوبهای شهری نقش فعالی ایفا کرده‌اند. بسیاری از صاحب نظران تأکید کرده‌اند که بر نقش مهم زنان مسلمان ایرانی در خاتمه دادن به حادثه کوی دانشگاه و حوادث نظیر آن تأکید کرده‌اند؛ زیرا در آن حادثه هزاران زن با شرکت در یک راهپیمایی وسیع نشان دادند که «همچنان از انقلاب اسلامی و رهبری حمایت می‌کنند».

رادیو B.B.C نیز در یکی از برنامه‌های خود این مسأله را چنین بیان کرده است: «امروز هزاران زن ایرانی به همراه شوهران و فرزندان خویش در خیابانهای

بایستخت به تظاهرات پرداختند. این زنان در شعارهای خود تأکید می‌کردند که همچنان از آیه‌الله خامنه‌ای و انقلاب اسلامی دفاع خواهند کرد ... جمعیت زنان تظاهرکننده چند برابر جمعیت دخترانی بود که در دو سه روز گذشته در خیابانهای اطراف دانشگاه تهران به شعار دادن علیه رهبران جمهوری اسلامی ایران پرداخته بودند» (B.B.C، ۲۳ تیر ۱۳۷۸).

در ده سال بحران و شورش مناطق کردنشین ایران نیز زنان ایرانی (اعم از زنان کرد و زنانی که از سایر مناطق عازم کردستان شده بودند) به اشکال مختلف به مقابله با شورشیان پرداخته و تعدادی از آنان به شهادت رسیدند. ذکر مثالی از مقاومت زنان کُرد حامی انقلاب اسلامی در برابر گروههای شورشی گویای این واقعیت است:

در بهار سال ۱۳۶۱ روستای کوچک «نسنار» واقع در منطقه «ژاورود» مریوان از گروههای شورشی پاکسازی شد. از آن پس چند تن از مردان روستا از سپاه مریوان اسلحه دریافت و به دفاع از روستای خود می‌پرداختند (این در حالی بود که مناطق و روستاهای اطراف همچنان در اشغال گروههای شورشگر بود). مدتی بعد، نیروهای شورشی به روستا هجوم آورده و طی یک درگیری نابرابر چند تن از مردان نسناری را به شهادت رساندند. اما هرگز موفق به استقرار مجدد در روستا نشدند؛ چون به محض ورود به روستا، زنان روستا با آب داغ، تبر و چوب و چماق به مقابله با آنان پرداختند ... زنان روستا قسم خورده بودند که هرگز نخواهند گذاشت بار دیگر نیروهای شورشی در «نسنار» مستقر شوند مگر آنکه از روی نعش تک‌تک آنان عبور کنند. (رزمنده ایوب میرزایی در گفتگو با نگارنده).

خلاصه آنکه، در هشت سال دفاع مقدس، در ده سال بحران داخلی کردستان و نیز در بحرانهای مختلف شهری ایران، زنان و دختران ایرانی نقشهای متعدد و متنوعی را به صورت خود انگیخته و بدون سازماندهی قبلی ایفاء کرده‌اند که مورد تأیید امام، مقام معظم رهبری و علمای دینی قرار گرفته، به ویژه نقش زنان در پشت جبهه‌ها و نیز در صحنه‌های دفاع از کیان انقلاب همواره مورد تأیید امام و مقام معظم رهبری بوده است. چه، به تعبیر مقام معظم رهبری «اگر زنها حماسه‌ی جنگ را نمی‌سرودند، اگر زنها

در خانه‌ها جنگ را به عنوان یک ارزش تلقی نمی‌کردند، مردها اراده و انگیزه‌های رفتن به میدان جنگ را پیدا نمی‌کردند» (سخنرانی مقام معظم رهبری، ۱۳۸۶/۱۰/۲۸).

بعضی از علمای دینی نیز نه تنها بر نقش و حضور زنان در جنگ و دفاع از اسلام و کشور (در برابر بحران آفرینان خارجی و داخلی) تأکید می‌ورزند، بلکه حتی آن را واجب می‌دانند، مثلاً آیه الله جوادی آملی تأکید می‌کند:

اینکه گفته می‌شود جنگ و جهاد و مبارزه وظیفه زن نیست، مربوط به جهاد ابتدایی است، مربوط به امام معصوم - سلام الله علیه - است و تنها بعضی از فقهای مسا - رضوان الله علیهم - فرموده‌اند که اختصاصی به امام معصوم ندارد، اما در جنگهای دفاعی و رد کید اجانب، اگر زن فرمانده لشکر زنان بشود نه تنها جایز است بلکه گاهی واجب است؛ چون دفاع، اختصاصی به زن و مرد ندارد. هر جا که دفاع باشد زن همتای مرد و در همه مسائل جنگی و غیر جنگی حضور دارد. (آیه الله جوادی آملی، ۱۳۷۸، ص ۴۱۲).

طرح مسأله

بر اساس آنچه پیش از این بیان شد می‌توان نتیجه گرفت که زنان مسلمان ایرانی، همانند زنان بسیاری از کشورهای دنیا، در بحرانهای مختلف سیاسی، امنیتی و نظامی نقش آفرینی کرده‌اند. کنشها و نقشهای آنان نیز، به تلویح یا به تصریح، مورد تأیید امام، مقام معظم رهبری و علمای دینی قرار گرفته است. با وجود این، اینک که بیم آن می‌رود دشمنان بزرگ و کوچک انقلاب، به اشکال مختلف (جنگ، ترغیب شورشها و آشوبهای شهری و بحران آفرینی‌های متعدد) نظام جمهوری اسلامی را مورد تهدید قرار دهند، این سؤال اساسی پیش روی دفتر امور زنان سپاه است که زنان ایرانی (اعم از زنان پاسدار، بسیجی و عادی) برای مقابله با بحران آفرینان چه میزان آمادگی دارند و چگونه می‌توان آنان را در شرایط بحرانی به کار گرفت؟ ضمن اینکه، این سؤال نیز همچنان مطرح است که کارشناسان و نخبگان مرد جامعه چه نگرش و دیدگاهی پیرامون حضور زنان در بحرانها دارند؟

پروژه «بررسی نقشها، کارکردها و آمادگی زنان ایرانی برای مقابله با بحرانهای اجتماعی و امنیتی و سیاسی» با بهره‌گیری از یک فرآیند علمی منظم، در صدد پاسخگویی به دو

سؤال مذکور، و سؤالاتی نظیر آنها برآمده که مقاله حاضر نیز چکیده‌ای از نتیجه آن است.

روش شناسی (متدولوژی)

روش

در این تحقیق از روش «پیمایشی» استفاده شد. در چنین روشی نگرشها، دیدگاهها، مواضع و آمادگیهای افراد مورد بررسی سنجش و اندازه گیری می شود (بارن^۱، ۱۹۹۲).

جامعه آماری

این تحقیق شامل دو جامعه آماری است: ۱- زنان و دختران ایرانی ۱۵ تا ۵۰ ساله، ۲- کارشناسان و نخبگان رشته‌های مختلف (نظامی، سیاسی، مدیریت، مذهبی، اجتماعی، تاریخ ...).

جمعیت نمونه

جمعیت نمونه جامعه اول بر اساس جدول تاکمن، ۲۲۰۰ نفر (شامل ۲۴۰ زن پاسدار، ۵۸۴ دختر و زن بسیجی و ۱۳۶۰ زن عادی که از آن میان تنها پرسشنامه‌های ۲۱۲۰ نفر قابل تحلیل بود) و جمعیت نمونه دوم نیز ۵۰ نفر برآورده شد.

روش نمونه‌گیری

برای انتخاب آزمودنی‌ها از روش نمونه‌گیری خوشه‌ای استفاده شد. برای این منظور ابتدا بر اساس تقسیم‌بندی سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی، از بین ۲۸ استان کشور، ۸ استان، آنگاه از بین شهرهای هر استان، مرکز استان انتخاب شد. از بین کارشناسان و صاحب‌نظران نیز ۵۰ نفر، حتی‌المقدور به صورت تصادفی، انتخاب گردید. فراوانی و درصد پاسخ دهندگان گروه اول به تفکیک استان و سن در جداول زیر درج گردیده است.

1. baron

جدول ۱: فراوانی و درصد زنان پاسخ دهنده به تفکیک سپاهی، بسیجی و عادی

جمع	عادی		بسیجی		سپاهی		نام استان
	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	
۱۶۸	۷۱/۴	۱۲۰	۱۶/۱	۲۷	۱۲/۵	۲۱	کردستان
۲۱۵	۴۹/۸	۱۰۷	۲۸/۴	۶۱	۱۲/۹	۴۷	کرمانشاه
۲۵۲	۶۴/۳	۱۶۲	۲۸/۲	۷۱	۷/۵	۱۹	آذربایجان غربی
۲۳۰	۶۱/۳	۱۴۱	۲۰	۴۶	۱۸/۷	۴۳	سمنان
۲۴۱	۶۸/۵	۱۶۵	۱۷/۸	۴۳	۱۳/۷	۳۳	خوزستان
۲۵۰	۵۴/۴	۱۳۶	۴۰	۱۰۰	۵/۶	۱۴	اصفهان
۵۵۸	۵۷/۲	۳۱۹	۳۶	۲۰۱	۶/۸	۳۸	تهران
۲۰۰	۷۶	۱۵۲	۱۶/۵	۳۳	۷/۵	۱۵	مازندران
۲۱۱۴	۶۱/۶	۱۳۰۲	۲۷/۵	۵۸۲	۱۰/۹	۲۳۰	جمع

جدول ۲: فراوانی و درصد پاسخ دهندگان به تفکیک گروه سنی

گروه سنی	فراوانی	درصد	درصد معتبر	درصد تراکمی
۱۵ - ۲۰	۵۹۶	۲۸/۱	۲۸/۹	۲۸/۹
۲۱ - ۲۵	۶۰۷	۲۸/۶	۲۹/۵	۵۸/۴
۲۶ - ۳۰	۲۸۸	۱۳/۶	۱۴	۷۲/۴
۳۱ - ۳۵	۲۲۸	۱۰/۸	۱۱/۱	۸۳/۵
۳۶ - ۴۰	۲۰۸	۹/۸	۱۰/۱	۹۳/۶
بالتر از ۴۰	۱۳۲	۶/۲	۶/۴	۱۰۰
نامشخص	۶۱	۲/۸	-	-
جمع	۲۱۲۰	۱۰۰		

همچنین، فراوانی و درصد گروه کارشناسان به تفکیک نوع تخصص آنان در جدول صفحه بعد درج گردیده است.

جدول ۳: فراوانی و درصد نمونه کارشناسان به تفکیک تخصص

درصد	فراوانی	نوع تخصص
۱۸	۹	مسائل دینی
۲۲	۱۱	مسائل سیاسی - استراتژیک
۱۴	۷	مسائل اجتماعی - تاریخی
۳۰	۱۵	مسائل نظامی
۱۶	۸	مدیریت
۱۰۰	۵۰	جمع

یافته‌ها

برای پاسخگویی به نخستین سؤال اساسی تحقیق، میزان آمادگی زنان در مؤلفه‌های زیر مورد سنجش و تحلیل قرار گرفت:

- مشارکت اجتماعی - سیاسی؛

- مشارکت سیاسی - امنیتی؛

- مقابله با حمله خارجی؛

- کنش‌وری در مقابله با بحرانهای خارجی؛

- کنش‌وری در مقابله با بحرانهای داخلی.

افزون بر این، میزان اعتماد زنان کشور به مسئولان نظام و ویژگیهای شخصیتی آنان نیز مورد سنجش قرار گرفت و رابطه آن با مؤلفه‌های بالا مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت. همچنین، برای پاسخگویی به دومین سؤال اساسی تحقیق، دیدگاهها و نگرشهای کارشناسان و صاحب نظران پیرامون:

- به کارگیری زنان در مقابله با شورشگران؛

- ضرورت و میزان جایز بودن به کارگیری زنان در بحران؛

- ضرورت آموزش نظامی زنان؛

- میزان موافقت با حضور زنان در جنگ؛

مورد اندازه‌گیری و تحلیل قرار گرفت. در ادامه مقاله یافته‌های مربوط به برخی از مؤلفه‌های بالا به اختصار مرور می‌شود.

مشارکت اجتماعی - سیاسی

میزان آمادگی زنان برای مشارکت اجتماعی - سیاسی با چهار شاخص عضویت در انجمن محلی، انجام فعالیتهای نوع دوستانه، شرکت در انتخابات و شرکت در راهپیمایی محلی، مورد اندازه‌گیری قرار گرفت. برای اندازه‌گیری شاخصهای مذکور از طیف ۴ درجه‌ای (خیلی زیاد=۴، زیاد=۳، کم=۲ و خیلی کم، هیچ=۱) استفاده شد. میانگین و انحراف معیار پاسخهای زنان به گویه‌های مربوط به چهار شاخص مذکور در جدول زیر درج شده است:

جدول ۴: میانگین و انحراف معیار پاسخهای زنان به مؤلفه‌های مربوط به مشارکت اجتماعی - سیاسی

شاخص‌ها	تعداد	میانگین	انحراف معیار
عضویت در انجمن محلی	۲۰۹۹	۳/۲۷	۰/۵۷
انجام فعالیت نوع دوستانه	۲۰۹۴	۳/۵۹	۰/۴۹
شرکت در انتخابات	۲۰۶۷	۳/۴۶	۰/۶۶
شرکت در راهپیمایی محلی	۲۰۴۹	۲/۹۸	۰/۶۱

همان‌گونه که ملاحظه می‌شود میزان آمادگی زنان برای انجام فعالیتهای نوع دوستانه بیش از فعالیتهای دیگر است. در مجموع نیز میانگین آمادگی برای مشارکت اجتماعی - سیاسی بیش از گزینه «زیاد» است. همچنین، میزان آمادگی زنان سه گروه (بسیجی، سپاهی و عادی) برای مشارکت اجتماعی - سیاسی با استفاده از آزمون آماری تحلیل واریانس یک طرفه (آنوا) مورد مقایسه قرار گرفت. (جدول ۵)

جدول ۵: میانگین و انحراف معیار میزان آمادگی زنان سه گروه برای مشارکت اجتماعی - سیاسی

گروه	تعداد	میانگین	انحراف معیار
سپاهی	۲۰۸	۳/۲۸	۰/۵۷
بسیجی	۵۵۳	۳/۴۵	۰/۴۹
عادی	۱۲۶۰	۳/۳۵	۰/۶۶
جمع	۲۰۲۱	۳/۳۷	۰/۶۱

جدول ۶: خلاصه تجزیه و تحلیل واریانس برای مقایسه میزان آمادگی زنان سه گروه برای مشارکت اجتماعی - سیاسی

Sig	F	MS	SS	d.f	منابع تغییر
.۰۰۱	۷/۳۸	۲/۷۹	۵/۵۹	۲	بین گروهها
		۳/۷۹	۷۶۵/۲۳	۲۰۱۸	درون گروهها
			۷۷۰/۸۲	۲۰۲۰	جمع

همان گونه که جدول بالا نشان می دهد F محاسبه شده ($F=7/38$) در سطح $P<0/001$ بزرگتر از F استاندارد است. بنابراین، می توان نتیجه گرفت که بین میزان آمادگی زنان هر سه گروه برای مشارکت اجتماعی - سیاسی تفاوت آماری معنی داری وجود دارد. اجرای آزمون توکی نشان داد که این تفاوت بین گروه بسیجی و دو گروه دیگر وجود دارد. به تعبیر دیگر، نتایج نشان داد که میزان آمادگی بسیجیان برای مشارکت اجتماعی - سیاسی بیش از دو گروه دیگر است.

مشارکت سیاسی - امنیتی

میزان آمادگی زنان ایرانی برای مشارکت و حضور فعال در مؤلفه های سیاسی - امنیتی با دو شاخص؛ راهپیمایی علیه مخالفان و آمادگی برای از سر گذراندن آموزشهای نظامی جهت مقابله با مخالفان، مورد اندازه گیری قرار گرفت. نتایج حاصل نشان داد که حدود ۷۸ درصد زنان مورد بررسی برای راهپیمایی علیه مخالفان داخلی آمادگی «کامل» و «نسبتاً کامل» دارند و بقیه تمایلی برای شرکت در چنین فعالیتی ندارند. همچنین ۶۶ درصد از آنان آمادگی «کامل» خود را برای از سر گذراندن دوره های آموزش نظامی اعلام داشته اند.

برای مقایسه آمادگی زنان سه گروه، جهت شرکت در کنشهای سیاسی - امنیتی، از آزمون آماری تجزیه و تحلیل واریانس استفاده شد. خلاصه نتایج حاصل در جداول زیر درج شده است:

جدول ۷: میانگین و انحراف معیار میزان آمادگی زنان سه گروه برای مشارکت سیاسی - امنیتی

گروه	تعداد	میانگین	انحراف معیار
سپاهی	۲۲۳	۳/۱۵	۱/۰۲
بسیجی	۵۶۹	۳/۳۶	۱/۰۸
عادی	۱۲۶۸	۳/۲۲	۱/۰۳
جمع	۲۰۶۰	۳/۲۵	۱/۰۵

جدول ۸: خلاصه تجزیه و تحلیل واریانس برای مقایسه میزان آمادگی زنان سه گروه برای مشارکت سیاسی - امنیتی

Sig	F	MS	SS	d.f	منابع تغییر
.۰۰۰۸	۴/۸۹	۵/۳۶	۱۰/۷۲	۲	بین گروهها
		۱/۰۹	۲۲۵۱/۰۳	۲۰۵۷	درون گروهها
			۲۲۶۱/۷۵	۲۰۵۹	جمع

نتایج حاصل از انجام تحلیل واریانس نشان داد که بین میزان آمادگی زنان هر سه گروه برای انجام کنشهای سیاسی - امنیتی تفاوت آماری معنی داری وجود دارد. آزمون توکی نشان داد که میزان آمادگی زنان بسیجی بیش از دو گروه دیگر است. همچنین، داده‌های حاصل نشان داد که بین میزان آمادگی زنان استانهای مختلف جهت شرکت در کنشهای سیاسی - امنیتی تفاوت آماری معنی داری وجود دارد. اجرای یک آزمون تعقیبی (داتکن)، هشت استان را به سه گروه زیر تقسیم کرد:

جدول ۹: دسته‌بندی زنان استانها بر اساس میزان آمادگی آنان جهت انجام کنشهای سیاسی - امنیتی

آمادگی کم	آمادگی نسبی	آمادگی کامل
اصفهان	سمنان	تهران
مازندران	کردستان	خوزستان
کرمانشاه		آذربایجان غربی

مقابله با حمله خارجی

میزان آمادگی زنان در مقابله با حمله خارجی با دو شاخص همکاری با مردان جهت مقابله با دشمن متجاوز و دفاع از کشور با اسلحه اندازه‌گیری شد. نتایج حاصل نشان داد که ۷۰ درصد زنان «قاطعانه» برای مقابله با دشمن خارجی حاضرند با مردان همکاری کنند، ۶۰ درصد نیز حاضرند «در صورت لزوم» با اسلحه به نبرد با دشمن بپردازند.

همچنین، سهم عوامل مختلف در آمادگی زنان ایرانی برای مقابله با دشمن خارجی با استفاده از آزمون آماری رگرسیون چند متغیره مورد محاسبه قرار گرفت. نتایج در جدول زیر درج گردیده است:

خارجی جدول ۱۰: محاسبه رگرسیون برای تعیین سهم عوامل مختلف در آمادگی مقابله با دشمن

Sig	T	Beta	ضرایب غیراستاندارد		عامل
			S	B	
۰/۰۰۱	۷/۶۳	۰/۲۰	۰/۰۴	۲/۰۹	مشارکت اجتماعی - سیاسی
۰/۰۰۱	۹/۱۱۹	۰/۲۴	۰/۰۳	۰/۲۵	مشارکت سیاسی - امنیتی
۰/۰۴	۲/۱۸۵	۰/۰۶	۰/۰۳	۰/۰۷	میزان تحصیلات
—	۱/۳۶	۰/۰۳	۰/۰۴	۰/۰۵	توانایی ذهنی
۰/۰۰۱	۲/۶۲	۰/۰۶	۰/۰۳	۰/۰۸	مسئولیت
—	۰/۲۰	۰/۰۰۵	۰/۰۳	۰/۰۶	سلامت روانی

همان‌گونه که جدول بالا نشان می‌دهد از بین ۶ عامل مورد بررسی سه عامل زیر در آمادگی مقابله با دشمن سهم دارند:

- ۱- مشارکت اجتماعی - سیاسی (۰/۲۰)
- ۲- مشارکت سیاسی - امنیتی (۰/۲۴)
- ۳- احساس مسئولیت (۰/۰۶)

این سه عامل به تنهایی قادرند ۵۰ درصد واریانس آمادگی برای مقابله با دشمن خارجی را تبیین کنند. به تعبیر دیگر؛ چنانچه زمینه‌های مشارکت اجتماعی، سیاسی و امنیتی برای زنان فراهم شود و با شیوه‌های مختلف احساس مسئولیت آنان فزونی یابد،

آمادگی آنان برای مقابله با دشمن خارجی افزایش پیدا می‌کند.

حیطه‌های کنش‌وری در بحرانهای داخلی

حیطه‌های کنش‌وری زنان در بحرانهای داخلی با سه شاخص زیر اندازه‌گیری شد:

۱- تظاهرات علیه بحران آفرینان؛

۲- درگیری غیرمسلحانه با بحران آفرینان؛

۳- درگیری مسلحانه با بحران آفرینان.

نتایج نشان داد که آمادگی برای کنش‌وری در حیطه اول ($X=3/45$) بیش از دو

حیطه دیگر است. (جدول ۱۱ و ۱۲)

جدول ۱۱: میانگین و انحراف معیار میزان آمادگی زنان برای کنش‌وری در سه حیطه بحران داخلی

شاخص	تعداد	میانگین	انحراف معیار
تظاهرات	۲۰۰۵	۳/۴۵	۰/۸۴
درگیری غیرمسلحانه	۲۰۷۴	۲/۹۰	۰/۹۷
درگیری مسلحانه	۲۰۵۵	۲/۶۷	۰/۹۸

جدول ۱۲: خلاصه تجزیه و تحلیل واریانس برای مقایسه آمادگی در سه حیطه مقابله با بحران داخلی

منابع تغییر	d.f	SS	MS	F	Sig
بین گروهها	۲	۹۳/۲۹	۴۶/۶	۶۹/۹۶	۰/۰۰۱
درون گروهها	۱۹۶۷	۱۳۱۱/۴۵	۰/۶۶		
جمع	۱۹۶۹	۱۴۰۴/۷۵			

همان‌گونه که داده‌های مندرج در جداول بالا نشان می‌دهد میزان آمادگی برای تظاهرات علیه شورشیان و بحران آفرینان تفاوت معنی‌داری با دو حیطه دیگر دارد. همچنین، داده‌ها نشان داد که در سه مؤلفه مذکور بین زنان بسیجی، سپاهی و عادی و نیز بین گروههای سنی و زنان استانهای مختلف تفاوت آماری معنی‌داری

وجود دارد. ضمن اینکه میزان آمادگی برای مقابله با شورشیان، و حتی درگیری مسلحانه با آنان، در زنانی که آموزش نظامی دیده بودند بیش از سایر زنان بود. خلاصه آنکه، نتایج حاصل از بررسی مؤلفه‌های مختلف نشان داد که بیش از دو سوم زنان ایرانی برای کنش‌وری در حیطه‌های مختلف سیاسی و امنیتی و مقابله با بحرانهای داخلی و خارجی آمادگی (از آمادگی «کامل» تا «آمادگی نسبی») دارند، با وجود این، میزان اعتماد آنان به مسئولان اجرایی نظام پایین است و مردان را نیز مانعی بر سر راه کنش‌وری خود در بحرانها می‌دانند.

نظرات کارشناسان مرد

میزان موافقت کارشناسان مرد با کنش‌وری زنان در حیطه‌های مقابله با بحران داخلی در جدول زیر درج شده است.

جدول ۱۳: میزان موافقت آزمودنیها با حضور زنان در حیطه‌های مختلف ضد شورشگری

هیچ		کم		زیاد		خیلی زیاد		حیطه‌ها
P	F	P	F	P	F	P	F	
-	-	۳۰	۱۵	۵۶	۲۸	۱۴	۷	تجمع، تظاهرات و راهپیمایی
-	-	۳۸	۱۹	۲۶	۱۳	۳۶	۱۸	جمع‌آوری اطلاعات
۲۴	۱۲	۳۴	۱۷	۴۲	۲۱	-	-	درگیری غیرمسلحانه
۵۶	۲۸	۳۲	۱۶	-	-	۱۲	۶	درگیری مسلحانه
۳۴	۱۷	۲۰	۱۰	۲۸	۱۴	۱۸	۹	اقدامات امدادی و درمانی

همان‌گونه که جدول بالا نشان می‌دهد تمامی کارشناسان و نخبگان با به کارگیری زنان در تجمع و تظاهرات و جمع‌آوری اطلاعات علیه شورشیان از «خیلی زیاد» تا «کم» موافق بوده‌اند. اما تنها ۱۲ درصد آنان با درگیری مسلحانه زنان با شورشیان «موافق» بوده‌اند و هیچ کدام از آنها در حد «خیلی زیاد» با درگیری غیرمسلحانه زنان با شورشیان موافق نبوده‌اند.

ضرورت به کارگیری زنان در بحران

۲۰ درصد از کارشناسان مرد در مقابل سؤال «آیا به کارگیری زنان در بحران جایز است یا خیر»، گزینه «کاملاً جایز»، و ۴۴ درصد «شاید جایز باشد» را انتخاب نمودند. ۳۶ درصد نیز به کارگیری زنان را جایز نمی‌دانستند. همچنین، مقایسه نظرات گروههای متخصص نشان داد که متخصصان مسائل اجتماعی، تاریخی و نظامی بیش از بقیه متخصصان به کارگیری آنان را جایز می‌دانند.

ضرورت آموزش نظامی زنان

میزان ضرورت آموزش نظامی زنان از نظر نخبگان و کارشناسان، با ماده ۴ مورد اندازه‌گیری قرار گرفت. (جدول ۱۴)

جدول ۱۴: میزان ضرورت آموزش نظامی زنان از نظر کارشناسان

میزان ضرورت	فراوانی	درصد
خیلی زیاد	۴	۸
زیاد	۳۳	۶۶
کم	۹	۱۸
هیچ	۴	۸
جمع	۵۰	۱۰۰

همان‌گونه که جدول بالا نشان می‌دهد درصد پاسخهای «خیلی زیاد» و خیلی کم (هیچ) هر دو برابر است. یعنی تعداد مخالفین و موافقین کامل آموزش نظامی زنان برابر (۸ درصد) است. اما دو سوم پاسخ دهندگان میزان ضرورت آموزش نظامی را «زیاد» ذکر کرده‌اند، در حالی که تنها ۱۸ درصد آن را کم ذکر کرده‌اند.

تفاوت نظر متخصصان

برای مقایسه نظر متخصصان پیرامون ضرورت آموزش نظامی زنان از آزمون تجزیه و تحلیل واریانس شد. (جدول ۱۵)

جدول ۱۵: میانگین و انحراف معیار نظر کارشناسان
پیرامون ضرورت آموزش نظامی زنان

نوع تخصص	تعداد	میانگین	انحراف معیار
دینی	۹	۳/۲۲	۰/۴۴
سیاسی	۱۱	۲	۰/۸۹
اجتماعی - تاریخی	۷	۲/۷۱	۰/۷۶
نظامی	۱۵	۳/۰۷	۰/۲۶
مدیریت	۸	۲/۶۳	۰/۵۲
جمع	۵۰	۲/۷۴	۰/۷۲

میانگین‌های درج شده در جدول بالا با استفاده از تحلیل واریانس یکطرفه مورد مقایسه قرار گرفتند. (جدول ۱۶)

جدول ۱۶: خلاصه تجزیه و تحلیل واریانس یکطرفه برای مقایسه نظرات
متخصصان پیرامون ضرورت آموزش نظامی زنان

Sig	F	MS	SS	d.f	منابع تغییر
۰/۰۰۱	۷	۳/۴۵	۹/۸۲	۴	بین گروهها
		۰/۳۵	۱۵/۷۹	۴۵	درون گروهها
			۲۵/۶۲	۵۰	جمع

همان گونه که جدول بالا نشان می‌دهد بین F محاسبه شده ($F=7$) و F استاندارد در سطح $P < 0/001$ و با درجات آزادی ۴ و ۴۵ تفاوت آماری معنی‌داری وجود دارد. برای مشخص ساختن میانگین‌های متفاوت از آزمون آماری شفه استفاده شد. نتایج حاصل نشان داد که:

۱- میزان موافقت متخصصان دینی بیش از کارشناسان مسائل سیاسی و استراتژیک است.

۲- میزان موافقت کارشناسان نظامی بیش از کارشناسان سیاسی است.

۳- بین سایر گروهها تفاوت آماری معنی‌داری وجود ندارد.

بنابر این کارشناسان نظامی و متخصصان مسائل دینی، آموزش نظامی زنان را بیش

از گروه‌های دیگر ضروری می‌دانند.

حیطه‌های کارکرد زنان در جنگ

نظرات کارشناسان پیرامون ۱۰ حیطه کارکرد زنان در جنگ مورد سؤال قرار گرفت. که حاصل آن در جدول زیر درج شده است.

جدول ۱۷: میزان موافقت کارشناسان با حیطه‌های کارکرد زنان در جنگ

ردیف	حیطه‌های کارکرد	خیلی زیاد		زیاد		کم		هیچ		میانگین
		P	F	P	F	P	F	P	F	
۱	پرستاری و درمان	۱۴	۷	۲۳	۴۶	۲۰	۴۰	-	-	۲/۷۴
۲	جمع‌آوری آذوقه	۴۲	۲۱	۱۲	۲۴	۱۰	۲۰	۱۴	۷	۲/۹۴
۳	خیاطی و تهیه پوشاک	۲۸	۱۴	۱۶	۳۲	۹	۱۸	۱۱	۲۲	۲/۶۶
۴	آشپزی و تهیه مواد غذایی	۲۰	۱۰	۱۷	۳۴	۱۷	۳۴	۶	۱۲	۲/۶۲
۵	رانندگی	۸	۴	۱۶	۳۲	۱۹	۳۸	۱۱	۲۲	۲/۲۶
۶	جمع‌آوری اطلاعات	۲	۱	۶	۱۲	۳۶	۶۲	۱۲	۲۴	۲/۱۶
۷	مددکاری	۴۲	۲۱	۱۹	۳۸	-	-	۱۰	۲۰	۲/۳۲
۸	نگهبانی از مراکز دولتی	-	-	۳	۶	۱۹	۳۸	۲۸	۵۶	۱/۵۰
۹	تبلیغات و جنگ روانی	-	-	۳	۶	۳۳	۶۶	۱۴	۲۸	۲/۱۸
۱۰	جنگ مسلحانه با دشمن	-	-	-	-	۲۴	۴۸	۲۶	۵۲	۱/۴۸

از داده‌های مندرج در جدول بالا نتایج زیر قابل برداشت است:

- ۱- کارشناسان بر این باورند که زنان نباید در جنگ مسلحانه با دشمن شرکت کنند.
 - ۲- پس از جنگ مسلحانه، کمترین سهم را برای نگهبانی از مراکز دولتی و جنگ روانی و جاسوسی قائل هستند.
- بنابراین این نقشی که کارشناسان برای زنان در جنگ قائل هستند عبارت است از:
- مددکاری؛

- جمع‌آوری آذوقه؛

- خیاطی و تهیه پوشاک برای رزمندگان مرد؛

- پرستاری و مداوای مجروحان.

نتیجه‌گیری

از مطالب مندرج در قسمتهای پیشین می‌توان نتایج ذیل را برداشت کرد:

۱- زنان ایرانی آمادگی زیادی برای حضور فعال در صحنه‌های اجتماعی و سیاسی جامعه دارند؛ زیرا آنان دریافته‌اند که لازمه رشد و تعالی آنان، مشارکت فعال در صحنه‌های اجتماعی و سیاسی است.

۲- میزان آمادگی زنان ایرانی برای نقش‌آفرینی در قلمروهای امنیتی نیز بالاست. گرچه این آمادگی به شدت مؤلفه «اجتماعی - سیاسی» نیست اما آن قدر بالا است که بتوان از آن، جهت بهره‌گیری از زنان در مقابله با مخالفان و معاندان و بحران‌آفرینان استفاده کرد.

۳- آمادگی زنان ایرانی برای مقابله با دشمن خارجی بیش از آمادگی آنان برای مقابله با دشمنان داخلی است. جالب آن است که برخلاف بسیاری از مؤلفه‌های دیگر، همبستگی بین آمادگی مقابله با دشمن خارجی و اعتماد به مسئولان اجرایی نظام معنی‌دار نیست. این بدان معنی است که زنان ایرانی کشور خود را فراتر از مسئولان اجرایی می‌نگرند.

۴- در بسیاری از مؤلفه‌ها زنان بسیجی آمادگی بیشتری برای مقابله با بحران‌آفرینان دارند؛ زیرا اعتماد و اعتقاد آنان به نظام بالاست و از اعتماد به نفس و «جرأت» بالایی برخوردارند.

۵- بین آموزش نظامی و آمادگی برای مقابله با دشمنان داخلی و خارجی رابطه معنی‌داری وجود دارد. به تعبیر دیگر؛ نتایج بیانگر آن بود که زنانی که دوره‌های آموزش نظامی را گذرانده‌اند بیش از سایرین برای مقابله با بحرانها آمادگی دارند. به نظر می‌رسد «آموزش نظامی» نوعی عزت نفس و مهارت در زنان پدید می‌آورد که آنان را مستعد مقابله با دشمنان می‌سازد.

۶- عوامل مختلفی با آمادگی زنان جهت مقابله با بحرانها رابطه دارند. از آن میان

«اعتماد به مسئولان»، «فراهم ساختن شرایط مشارکت»، «آموزش نظامی» و «احساس مسئولیت» از اهمیت بیشتری برخوردارند.

۷- متخصصان و کارشناسان مرد با کنش‌وری زنان در قلمروهای غیر خشونت‌آمیز (نظیر راهپیمایی و کارهای امدادی و خدماتی) موافقند، اما با نقش‌آفرینی آنان در قلمروهای خشونت‌آمیز (جنگ و درگیری) نظر مساعدی ندارند. علاوه بر آن، نوعی تناقض در نظرات آنان دیده می‌شود؛ زیرا از یک سو با آموزش نظامی زنان نظر مساعد و از سوی دیگر در جایز بودن آن تردید دارند.

۸- کارشناسانی که در حیطه‌های تاریخی و استراتژیک تخصص دارند و سابقه مدیریت بحران دارند بیش از بقیه با حضور زنان در قلمروهای بحرانی موافقند؛ زیرا آنان در تحصیلات و تجارب خود دریافته‌اند که بدون حضور زنان نمی‌توان بحرانها را از سر گذراند.

خلاصه آنکه، بر اساس ادبیات موضوع و یافته‌های تحقیق می‌توان نتیجه گرفت:

- ۱- در شرایط سیاسی و اجتماعی کنونی بهره‌گیری از زنان برای مقابله با کشتیهای اعتراض‌آمیز شهری، حوادث امنیتی و یورشهای اجتماعی دشمنان، اجتناب‌ناپذیر است؛
 - ۲- به کارگیری زنان در شرایط بحرانی، منافاتی با ارزشهای دینی و اسلامی ندارد. اما، به کارگیری زنان در بحرانها مستلزم ارائه آموزشهای لازم و سازماندهی آنان است. علاوه بر این، لازم است با اقدامات تبلیغاتی نگرشهای مردان جامعه، به ویژه مردان صاحب منصب و مسئول در خصوص زنان دستخوش تغییر شود.
- پیشنهاد مشخص محقق آن است که در مراحل آغازین از زنان در حیطه‌ها و قلمروها فرهنگی، تبلیغاتی و جنگ روانی برای مقابله با بحران استفاده شود. اما، در مراحل بعد می‌توان حتی از آنان در حیطه‌های خشونت‌آمیز و رزمی نیز بهره گرفت.

منابع

- ۱- آیه الله جوادی آملی (۱۳۷۸). زن در آینه جلال و جمال. ناشر: دارالهدا.
- ۲- کتاب خاطرات «چشم در چشم آنان».
- ۳- سخنرانی مقام معظم رهبری در دیدار با بانوان پزشک کشور، ۱۳۶۸/۱۰/۲۶.
- ۴- مجموعه مقالات و سخنرانیهای اولین سمینار زن و دفاع مقدس، آذر ۱۳۷۴.
- ۵- صحیفه نور، جلد ۱۴ و ۱۶.
- ۶- مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، کتاب خرمشهر در جنگ طولانی.
- ۷- خاطرات خواهر آزاده معصومه آبادی در کتاب روزنه‌ای به آسمان.
- ۸- منصف، حسین (۱۳۸۰). بررسی تطبیقی شخصیت و عملکرد زنان در جنگ ایران و عراق.
- 9 - baron R.A. (2000). Resarch methods and statistical analysis
Boston: Allyn and Bacon.
- 10 - Deghlin; K.m.(1998). Muslim women insistance and combat.
London: prason Education.
- 11 - Joseph, s. and willams, R (1996). Politcal volience in north Erland.
Journal of personality and social psychology, 43, 65-664.
- 12- Degroot. G. jand peniston. C.(2000). A soldidier and a woman.
London: pearson Education.
- 13 - peniston, n, f. (2000). Sexual integration in the military. London:
pearson Education.
- 14 - taylor, c. (1998). Women in the secret sphere of terrorism.